

<https://doi.org/10.28925/2311-259x.2023.1.8>

Мар'яна Ангелова

СИНДРОМ ГРІНЧЕНКА

Драма словникового запасу

Світ фрагментованих сутностей. Їхні крайчики ще зберігають підпалини від книжкових згарищ. Хоча б так — але зігрітися... Після інформаційного вибуху вціліло лише чотири мови, які вже почали захлинатися у власній могутності. Вони надкрикують першість — та марно. Енергія згасає, не полишаючи шансів людності. Вода потроху піднімається, помережана рябими плямами останнього пального. Та серед пульсуючої ентропії, на острівках спресованих сміттєзвалищ, іще трапляються людські артефакти, вражені дивними мутаціями. Чи одержать хомолінгвуси ще один шанс...

Ролі та виконавці

ХОМОЛІНГВУСИ — хори, які підтримують дію синхронним виголошенням абеток різними мовами, інколи вони одночасно вимовляють корінні слова

СІРОМЕНЦІ — практично люди, але вже сірі. Їх п'ятеро, щоб зручно оточувати об'єкт дослідження. Вони мають імена древніх китайських династій Мінь, Цинь, Янь, Іннь, Юань

Її звуть **Я** — дівчина, яку знайшли в ксеногосній комі

Його звуть **ТИ** — хлопець, альтерего та охоронець

БОРИС ГРІНЧЕНКО — позасценічна сутність з екрану, провідник

Сцена біла і чорна з великим екраном. Це дім віртуального звукозапису. Під стелею — величезні прозорі літери-графіті. Від них звисають мотузки, неначе від дзвонів. Літери також об'ємні. Подеколи з ними граються герої вистави та сіроменці, обтяжені незвичайним знанням. Нахилений поміст підходить до екрану, даючи змогу грати дійство паралельно із зображенням. Біле, чорне, сіре і лише в один вирішальний момент — червоне.

КАРТИНА 1 ДІМ ЗВУКОЗАПISУ

ХОМОЛІНГВУСИ. З різних кутів залу починають звучати абетки — **УКРАЇНСЬКА, АНГЛІЙСЬКА, ТУРЕЦЬКА, КИТАЙСЬКА** (основні відповідники ієрогліфів). Спочатку пошепки, далі гучніше до крику і хаосу, потім знову синхронно, ніби налаштовуючись на концерт.

На сцені **СІРОМЕНЦІ** починають смикати за величезні літери, які висять, неначе дзвони. Полишаючи, збираються біля каталки, розгортають сувій, здається, він безкінечний. На ньому теж щось написано, він ділить доріжкою сцену навпіл, там щось лежить. Хори стихаються до шурхоту сторінок, шуми заповнюють сцену.

ЕКРАН. Білий шум, який уривчасто переналаштовується в прискорену зйомку — щось віддалено схоже на вулиці з вогниками, людьми, машинами.

СІРОМЕНЦІ схилилися над столом, говорять тарабарською штучною мовою, переклад виникає титрами на екрані, на бічному екрані — великі заплущені очі дівчини, вони мигтають.

МІНЬ. Колеги, ви щось можете зрозуміти?

ЦИНЬ. Типова амнезія, вона втратила пам'ять після шоку.

ІНЬ. Я не впевнена, колеги. Чому ж вона говорить? Професоре Мінь?

МІНЬ. Не бачу нічого дивного. Становлення мови явно відбулося до шестирічного віку і сформувало ядро особистості. Тому вона і може зараз говорити...

ЯНЬ. Певна річ, бо частини мозку, що відповідають за мову, надійно захищені в глибині...

ЮАНЬ. Так, так, тім'яна частина. Півкулі навіть можуть замінити одна одну в разі потреби.

МІНЬ. Чи можу я вас попросити включити загальний трансмітер для перекладу?

ІНЬ. При величезній повазі до вашого віку, спілкування при експертизі можна вести лише через моночіпи.

МІНЬ. Мій чип явно проситься на пенсію.

ЦИНЬ. Я б вас теж попросив, колеги, як виняток включити все ж трансмітер.

Шум, як від перемикання каналів, з'являється подвійний звук, як при дубляжі, титри зникають.

МІНЬ. О, нарешті, радість прямого спілкування, як у старі добрі часи... *(Щось шарудить.)* Типова амнезія. Частина, що відповідають за пам'ять, на поверхні... вони й постраждали. А ті, що за мову, — ні. Боже, є залишки крові...

ІНЬ. Тихіше, колеги...

Схиляються, слухають.

ЦИНЬ. Ви чули, вона сказала КОТЕ... коте... коте... Що б це могло означати?

Звучить мелодія «Котка» на скрипці, без слів
«А ти, коте сірий, та вимети сіни,
а ти, волохатий, та вимети хату»

ІНЬ. Думаю, що це її ім'я — Коте!

ЯНЬ. Як правило, амнезії не можуть згадати власне ім'я, а якусь дурницю...

Я *(бачимо її губи на екрані і чуємо).* А ти, коте сірий, та вимети сіни, а ти, волохатий, та вимети хату! *(Далі з прискоренням, як скоромовку.)*

СІРОМЕНЦІ *(говорять усі разом).* Одержано перший зразок. Негайно — лінгвістичну експертизу.

На екрані зникає білий шум, з'являється потік різних шрифтів та алфавітів, він мигтить.

СІРОМЕНЦІ *повертаються до великого екрану, перегортають рухами віртуальні сторінки на екрані.*

МІНЬ. Це реальний хаос, навіщо їм було стільки мов? Більше шести з половиною тисяч... А от і година пік, далекі 2000-ні — щотижня починає зникати по одній мові. Щотижня!

ЦИНЬ. Яка оптимізація. Мови почали зникати значно швидше, ніж окремі види тварин і рослин.

ІНЬ. О так, погана екологія. Мови почали зникати разом з окремими народами. Дивіться, скільки схожого із санскритом.

ЯНЬ. Ні. Радше «тюркські» слова.

МІНЬ. УКРАЇНСЬКА! Повністю сходиться — мова древнього індоєвропейського народу. Мертва мова!

ЕКРАН. *З'являється графіка з українських літер, вони наповзають, трансформуються у фразу — коте... сірий... та ви...*

СІРОМЕНЦІ *намагаються прочитати, спотворюють текст дитячої пісеньки, сміються.*

ЯНЬ. Колеги, вам не казали, що сміятися з мови непристойно? *(Вибух тарабарського сміху.)* Тим більше з мертвої. *(Новий вибух сміху.)*

Я поволі піднімається, вона в білому, поряд з нею виникає ТИ, він у чорному, ніби тінь, вона кличе його, веде вперед, СІРОМЕНЦІ розступаються. Звучить поезія, яку потім підхоплює музичний гурт.

Ходім, ти пальчик подаєш один,
ходім у прохідний мій дім!..
Порожні стіни і порожня стеля.
Іще нема ні слів, ні літер.
Та я розправлю тесану постелю.
Я не пошерхну, буду різна.
Тут знак — всього лиш знак.
І біль, і більш нічого.
Ми упадем навznak на тесану підлогу.
Дім звукозапису.
Вібрація і кола.
Хоча і дуже кволий.
Та голос не затих.
Протуберанець від сучка,
позначка дерева на зрізі.
Ми мовчимо. Ми поки дуже різні.
Та починають вже над нами
двигтіти двері, брами, храми.
Це заголовні й рядкові вдягають ризи,
і зараз тонко звук чи цівка бризне.
Дім звукозапису.
Хоча і дуже кволий,
та голос не затих.
Це вартові німі, не ми
ходулями до звуків мостять путь!
Ходім, ходім у прохідний мій дім,
допоки не злетілись ворони і сороки!
І півні ще не поквитались з нами.
Прописка? Підписка!
Що за спиною в руках.
Півень зарізаний? Птах!
Нащо вам наші руки, кадет?
Так, з руками ми швидше здолаєм науку —
ходити, думати, говорити.
Руки вперед, гелгентики, маєте їх помити!
І дім звукозапису ми крутонем шалено,
І пісенька про Іванка,
романтичок про Ірену,
трактат про росу, що очі виїсть рано.
Ось вона, фундаментальна яма.
Наші найперші звуки були колись речами.
Як вони все повтрачали?
Ходім, ходім у прохідний мій дім.
Це заголовні й рядкові
вдягають ризи і зараз то...»

Я падає знесилена, ТИ відносить її на каталку, нахилиється, прикриваючи, СІРОМЕНЦІ заклопотано знову підходять.

ЯНЬ. Так, уже ніяких сумнівів, це не амнезія.

МІНЬ. Типова ксеноглісія — уміння розмовляти незнайомою пацієнту мовою, у нашому випадку вона заговорила мертвою мовою.

ЦИНЬ. О так, так. Пригадую класичний випадок із асирійською. Теорія доктора Стівенсона про минулі життя.

МІНЬ. Ви, мабуть, знущуєтесь? Яке невігластво! Це ж початок 20-го століття. Французький професор Шарль Ріше, лауреат Нобелівської премії в галузі фізіології та медицини, уперше пропонує

термін «ксеногłosія»: ксенон — чужий і глоса — мова.

ЮАНЬ. Думаю, що зарано давати оцінки. Згадки точно збереглися в Британській бібліотеці, тобто в тому, що від неї залишилося.

ЕКРАН. Гортання, пошуки, накопичення зображень, нарешті текст.

Читають паралельно із зображенням.

ЯНЬ. У 1850 році в Нью-Йорку в сім'ї Едмонса, члена Верховного апеляційного суду, дочка Лаура почала говорити відразу декількома мовами... Ні, не це... (*Пролистування зображень.*) Ось, нарешті! Англійська вчителька Іветта Кларк із Блекпула в 1927 році раптом набула здібностей малювати єгипетські ієрогліфи, через чотири роки вона заговорила незнайомою для оточення мові, у ході розслідування член Британського товариства психологічних досліджень Фредерік Вуд записав під час сеансу гіпнозу декілька фраз і передав їх ученим. Єгиптолог Говард Халм установив, що дівчина говорить вавилонською ще дохристиянської епохи.

ІНЬ. Подумати лишень... Це ж бомба... перепрошую...

ЯНЬ (*продовжує*). Іветта в трансі переконувала, що вона цариця Вавилону Телека Вентуя, а в Єгипті зараз править Аменхотеп III. Для уточнення вчений Халм поставив хворій 12 запитань, і вона мовою, яку знали лише декілька професорів, розповіла про життя Вавилону дивовижні подробиці. Платівки з записами голосу вчительки, намальовані нею 66 ієрогліфів досі зберігаються в Британському товаристві психологічних досліджень... Прослуховувати будемо?

МІНЬ. Переконаний, що вони не збереглися. Вам не здається дивним, що йдеться про Вавилон — період, коли народи говорили однією мовою?..

ЦИНЬ. Пусте, професоре. Головне, попередній діагноз встановлено. Пропоную наступний сеанс розпочати завтра.

ЯНЬ. Я так розумію, що 12 запитань доведеться складати мені.

СІРОМЕНЦІ (*поплескують його по плечах*). Так, це почесна місія першого асистента.

МІНЬ. Це не так уже й сумно, колего, я б на вашому місці просто відшукав якийсь старенький лексикограф.

ЯНЬ. Ви маєте на увазі словник, шефе, з української?

МІНЬ. Певна річ, усе ці складнощі перекладу через трансмітер — словник! Українська — яка дивна назва для мови... Вірю, у вас усе вийде.

СІРОМЕНЦІ *виходять.*

КАРТИНА 2 ЖУКИ

ГРИНЧЕНКО (*вдалині з екрану з'являється маленька постать, згусток, він наближається, розгортається, це книга, з неї виривається шалений гул. Далі ми бачимо чоловіка, він пише, поволі його обриси стають чіткішими*).

«Це були лантухи. Справжнісінькі лантухи, коробки, ящики наповнені карточками зі словами. Важко було знайти хоч якийсь порядок, хоча б за алфавітом. А це ж мав бути словник. Коли я їх побачив, вирішив, що нічого у нас не вийде. Їх збирали досі вже десять років. Ми просто сіли з Марією і якусь хвилину дивилися на них мовчки, ніби накопичували сили. Ми просто не встигнемо, елементарно не виконаємо угоду. Словник видається за підпискою, люди заплатили гроші і чекали книги, а вона лежала перед нами і ніби насміхалася. Думав я, що се справді буде редакування, однак зараз же виявилось, що се буде складення нового словаря. Потім написали чіткий план. Лютий — щоб встигнути, нам треба опрацювати по 120 слів щодня. Березень — потрібно опрацювати 150 слів щодня, а щодня додавалися нові і нові слова, вони ніби виповзали з темряви і вимагали уваги!»

На сцені двоє — Я і ТИ. Вона — у вигляді білої літери Ж, він — чорної літери Ж.

ТИ. По стіні лізе жук, криву ногу волоче, розказати тобі ще?

Я. Розкажи!

ТИ. Ти кажеш розкажи і я кажу розкажи, а по стіні лізе Жук, криву ногу волоче, розказати тобі ще?

Я. Ще!

ТИ. Ти кажеш ще і я кажу ще, а по стіні лізе жук, криву ногу волоче, розказати тобі ще?

Я. Давай щось інше!

ТИ. Ти кажеш — давай щось інше, і я кажу — давай щось інше, а по стіні лізе жук, криву ногу волоче, розказати тобі ще?

Я. Ну, годі, я і так уже втомилася, чого ТИ причепився?

ТИ. Ти кажеш — ну, годі, я і так уже втомилася, чого Ти причепився? І я кажу — ну, годі...

Я. Годі! Годі!

ТИ. Ти кажеш — годі, годі, і я кажу... годі, годі.

Я. Благаю!

ТИ. Ти кажеш — благаю... (*Притискає її голу до своєї.*) Розумієш, давай почнемо з найпростішого, ти повинна до наступного сеансу згадати все.

Я. Я не може згадати все.

ТИ. Повинна згадати все. Для цього є я — твоє друге я. Я поруч, я буду з тобою... А по стіні лізе жук... (*Сміються, обіймають одне одного.*)

руку і вкупі ми йтимем і йтимем до краю, туди, де заховане щастя нашої рідної України, а вкупі з їм і наше, коли: Ми для роботи на світ народились, Ми для борні живемо. Руку, кохана, оддаймо життя за свою Україну. Потопає вона у морі сліз і крові. Руку, кохана, до праці — в тій праці наше щастя!»

Сигнал затухає, Я і ТИ обертаються до публіки, стоять, тримаючись за руки.

Я. Мені здається, що я дещо зрозуміла.

ТИ. Хвала Богові, без цього безнадійно.

Я. Вони писали нам послання, запаковували смисли, скручували їх мотузками, щоб помістилося якомога більше. Кожен сантиметр паперу був обписаний, осмислений. Більше, вони впорядкували це в надзвичайно струнку систему: літери, слова, коди проникали через століття, щоб ми могли спілкуватися з ними, всотувати їхню правду, доростати їхніми відкриттями.

ТИ. Наші маленькі, миршаві Я і ТИ виростили до галактичних розмірів. Ми одержали від них спосіб збереження найціннішого — інформації. Це зробило нас людьми — хомолінгвусами.

Я. І кожен код неповторний. Певна річ, його можна замінити, але тінь сутності зникне.

ТИ (*пригортає*). Я твоя тінь, я нікуди не зникну, я буду з тобою в усіх випробуваннях. Щоб зберегти тебе, я можу зробити тебе зовсім невидимою.

Я. Я не хочу невидимою. Я хочу бути з тобою собою.

ГРІНЧЕНКО. *«Той день, коли Україна стала б не Україною, а Московією був-би нещасливішим днем, як для першої так і для другої, бо тоді уся сума морального і розумового скарбу українського народу повинна загинути й самий народ мусив-би морально знищитися й зопсуватися. Зараз сказане не важко довести довести так саме, як не важко підтримати его прикладами з історії. Ми повинні собі уявити яка нагла одміна мусить зроби-тися в людині, коли у скарбницю его душі залазить чужа рука, силкується зламати усі его пересвідчення, усю его моральну, розумову і навіть, коли хочете, фізичну істоту, — усе це вироблено довгими гіркими сторочками, — і замість цього власного рідного рука ця силкується напхати людину новими пересвідченнями, новими розуміннями, — одразу мовити, — переробити істоту, як що до нутрових її властивостей, як то розума й складу пересвідчень, — так саме й стосовно до зверхніх, як то мови і др. Старі рідні основи порозхитувалися, нові, инчі не можуть уповні вдержатися».*

Уявне судилище над Грінченком.

СІРОМЕНЦІ з'являються і ходять маршем... уривки бравурних мелодій і висловлювань у стилі фашистських гасел.

— Його твори скоріше нагадують якусь графоманію, графоманію...

— Ідеологічно-художній комплекс Грінченкової творчості для нас шкідливий, шкідливий, шкідливий... бо він підсилює і зміцнює ворожу нам ідеологію.

— Чи був він виразником українського... українського націоналізму, ворогом єднання з російською передовою громадськістю?

— Його спадщину вигідно для себе використовували кола українських націоналістів, націоналістів, націоналістів...

— Навряд чи варто зараз знову нагадувати про його помилки, зокрема полемізувати з його теорією «культурницької революції»... оцінкою ролі робітничого класу. Помилки його очевидні!

— Звичайно, звичайно, звичайно... ми не назвемо його нашим попередником чи однодумцем...

КАРТИНА 3 ІНТЕРВ'Ю З УКРАЇНИ

ЕКРАН. *Із бокових екранів бачимо тільки губи дівчини, артикуляцію.*

Я. Я повинна відповісти за все?

ТИ. Так, спробуй, це дуже важливо... це наш шанс!

Я. Я повинна відповісти і за нього?

ТИ. Тримайся, він залишив тобі більше ніж потрібно. Чотири грубезні томи з різними словами!

Я. Вони паперові?

ТИ. Зараз це не має ніякого значення. Вони вже в тобі, ти говориш...

Пауза. СІРОМЕНЦІ схиляються над дівчиною.

Я (*шепоче, а тоді голосніше і голосніше*). Мамо, мамо, мамо-о-о-о-о-о!

ІНЬ. Я ж вам казала — нічого особливого, просто амнезія! Це слово є практично в усіх мовах. Ми помилилися. Як ви казали, професоре Мінь, у-к-раї-нська?

ХОМОЛІНГВУСИ (*лише голоси в запису*). Мама, матка, мутер, мазер...

Слово «мама» звучить різними мовами.

МІНЬ. Ні, ви чули, вона сказала «мамо!» Так цей народ кличе людей на допомогу. Вона кличе свою маму! Жінку, яка її народила... тоді ще людей створювали цим примітивним чином...

ЦИНЬ. Бідненька...

МІНЬ. «Мамо» — це так звана клична форма, ознака старовинності мови, яка довго зберігає різні рудиментарні форми. Непотрібні форми...

ІНЬ. Пропоную почати опитування. Цікаво, чи зможе вона вгадати значення хоча б декількох слів?

СІРОМЕНЦІ. Почнемо, почнемо...

СІРОМЕНЦІ садовлять **Я** на стілець
посеред сцени, за нею на такий самий стілець
сідає **ТИ**. Він буде їй підказувати,
повторювати, додавати смисли...

ЯНЬ. Ай! Що таке «ай»? Це тут, на першій сто-
рінці словника...

Я. Ай — це я. Ай ем...

ЦИНЬ. Я ж вам казав!

МІНЬ. Почекайте, професоре...

Я. Ай! Саме з мене, з мого я, виникають усі
сутності. Моя особистість — ключ до всього і но-
сій всіх смислів. Носій мови!

ТИ. Зажди, давай трохи ближче до тексту, во-
ни злякаються...

Я. Я — вінець еволюції, людина. Найскладні-
ший пристрій для накопичення і передачі інфор-
мації. Саме так я вціліла на цій землі, сповненої
хаосу і смерті!

ІНЬ (дивиться в словник, паралельно на екрані
йде текст). Тут такого немає...

МІНЬ. Та дайте їй, за Бога, почати говорити як
слід.

Я. Ай! Вигук болю, з яким я приходжу в цей
світ, щоб побороти голод, самотність, страх перед
майбутнім.

ТИ. Ай! (Зачудовано.) Не любив бим дівчино-
ньку, ай хороша врода!

Я. Ай! Вигук зачудування перед світом, який
може наповнити мене всіма найтоншими барва-
ми, порухами, звуками...

МІНЬ. Я ж вам казав! Це українська!

ІНЬ. Біг. Що таке «біг»?

Я. Біг, або Бог — невловима сутність, триеди-
на в трьох лицах...

ТИ. Простіше, вони вже не знають богів...

Я. Біг, швидкий рух, бігá, бігою — риссю, біга-
вка, біганина, бігання, бігáрь, бігати, бігатися,
біглий, бігматися, бігнути, збіговисько, бігом,
біготá, бігти — з копита, в чвал, в клус, з блеску,
бігун, бігунець, бігунка, бігункі, бігунці, бігун-
чик. (Запитує в лікарів.) Що це — «Бігунчики
біжать, ревунчики ревуть, сухе дерево несуть»?

ТИ. Ну, ти даєш! Загадка? Воли і сани... давно
забуті смисли...

Я (дуже швидко промовляє). Бігуха, бігучка, бі-
гцем, бігці, бігчі, бігáрь.

СІРОМЕНЦІ підходять
і зав'язують дівчині руки за спиною.

МІНЬ. Ви думаєте, це доречно під час експе-
рименту?

ІНЬ. Ви ж чули, професоре, вона тільки й ду-
має, що про втечу, ми не можемо ризикувати...

ЮАНЬ. Наука вимагає...

Я (встає). Жертв? Жертв! Їх було багато в на-
шій історії, але все марні. Хліб, море хліба, мі-
льйони жертвних агнів нашої худоби ми ки-
дали в ненаситні пащеки імперій. Ми віддавали
в горнило смуту найкращих своїх воїнів, голод

пожирав наших дітей, зрада забирала наших
поводирів...

ІНЬ. Не давайте їй самостійно вибирати сло-
ва... Це вже четверте слово... Мамо... ай... бог...
жертва... А в результаті — нічого суттєвого, якісь
загальні образи. Ми досі не маємо жодної дати,
жодного прізвища.

ЯНЬ (дивиться в текст). Земля чи краще
грунт?

ІНЬ. Що за дурниця! Ні, пропоную, ставити за-
питання в різнобій, з різних частин алфавіту.
А може, ви змовилися. (Забирає книжку.)

ЯНЬ. Сало! Так, що таке «сало»?

Я. Сало — це міф!

МІНЬ. Міф? Поясніть точніше.

Я. Це міф, який дозволяє насмішникам виріз-
няти нас з-поміж інших народів. Ніжне, дитинно-
біле, навіть трохи рожеве сало — абсолютно чиста
енергія, шматок живої речовини, яка не дасть
тобі вмерти з голоду. Ми брали його з собою, щоб
підкорювати дику землю.

ТИ. Українці навчилися їсти сало у древніх
кельтів. Задля сили вони вбивали свою тотемну
тварину — свиню — і споживали її. Дику, непере-
борну, демонічну, адже в неї по-чортячому розді-
лені ратички. Не одному ворогові ми гарячого
сала за шкуру залили... І зараз вони бачать сало,
а згадують нас! Сало!

ІНЬ. Годі, досить, я зрозуміла, ви любите сало!
Це нам знову нічого не дає.

МІНЬ. Ні, ні, усе це дуже цікаво. Я пропоную
зарахувати їй ще одне шосте слово — «міф». Це ж
треба, через «сало» пояснити «міф». Хм!

ІНЬ. Ось іще одне слово. Взагалі не зрозу-
міло — охаяти!

ТИ (встає підходить до Я). Треба швидше,
якщо ми не виберемося звідси до смерку...

Я. Я знаю, не бійся. Охаяти — означає прикра-
сити. Не обхаяти, а охаяти, зробити охайним.
Ми любимо все красиве, білі будинки, розпис на
стінах, вишивані полотна і багато квітів. Це мас-
кування...

ЯНЬ. Маскування?

Я. Так, маскування серед нашого різнобарвного
світу. Ми навчилися ховатися в ньому, затихати,
плекати рослини і дітей. Ми жили в періодичному
часі, який змінювався сезонами — весна-літо-о-
осін-н-нь — і він, патріархальний, усталений,
заколював нас...

ТИ. Допоки не прийшов інший — лінійний час
і не розбудив нас. Ми почали гнатися, щоб при-
боркати його. Час минав дуже швидко! Без по-
вторів нам не було за що вхопитися. Ми почали
хапатися за речі. Швидше заробити, встигнути,
купити, доїхати, вхопити... (Хапає Я за руку і тя-
не зі сцени.) Швидше!

СІРОМЕНЦІ кидаються навперейми.

ІНЬ. Ми ще не закінчили!

МНЬ. Але «час» теж зараховується. Вони пояснили, в якому часі вони жили і як він трансформувався. Досі вісім слів...

ІНЬ. Забанювати! Так, забанювати. Що це означає?

ЯНЬ. Це суцільна провокація. Що могло значити це слово в далеких 19–20 століттях? Давайте спитаємо її, що таке забаламкати, забаламутити, забалувати, забаландрасити, забамкати, забандуритися, забандюритися? Тим більше, що досі вона не відгадувала дієслів? Навіщо ж її забанювати?

ІНЬ. Дякую вам, шановний колего, у вас завжди так багато пропозицій, запитань. Ви дуже мені допомогли рік тому під час моєї ініціації... Але опитування продовжу я — ото ж — забанювати!

Я. Забанювати — втратити, загубити... У нас казали «Понесла плаття на річку та один рушник десь і забанила»...

ТИ. Ййййес!

ІНЬ. Тут щось не те, «забанити» від «бан» — англійське «забороняти», це загальноприйнятий спосіб контролю над діями користувачів мережі. Це інформаційне ув'язнення, обмеження прав на створення нових повідомлень! Усе це зроблено для тролів, спамерів, вандалів, які ушкоджують мережу! Звідки це слово в древньому лексикографі? Але фактично... так... втратити...

ЮАНЬ. Мова була дуже дивною субстанцією, вона приймала в себе ті слова, які мали в людській свідомості якісь тоненькі, майже невидимі сліди. Цей механізм часто спрацьовував з іншомовними словами.

КАРТИНА 4 МЕРТВА МОВА?

ТИ (*обіймає Я*). Хух, усе позаду, ми вирвемося. Ну, не плач, не плач.

ІНЬ (*полишає дослідження*). Тут більше нічого дивитися. У літері «З» просто вирвано чотири сторінки. Цікаво, куди поділися ці слова... Це якесь кострубате, неповне зібрання слів...

ЯНЬ. Ні, навіть дуже повне. Тут є слова, які потім було знищено. Тут є літера, яку згодом репресували. Приміром ґрати. Що це таке?

ТИ. Ми повинні далі з тобою ґрати... Ну, давай, ти зможеш, ми зможемо.

Я. Я зможу! (*Схиляється у вигляді літери Г*). Ґрати, ми повинні ґрати... Або ні — ґрати. (*Піднімає хвостик-руку вгору, за нею вимальовується тінь ТИ.*) Ні, ґрати не потрібно, я хочу ґрати! Я буду ґрати!

Коли хочеш ти заґрати,
То вони тебе — за ґрати!
В зміряну безвихідь тиші
І розграфленість лица,
Лиш не дай себе загнати
Чи у гострий кут початку,
Чи в тупий куток кінця!

ГРІНЧЕНКО про літеру ґ (*далі просто звучать слова*)

ґабелковий	ґаздонька	ґанзур	ґеґадзи	ґемзати	ґилун
ґабелок	ґаздочка	ґанок	ґеґання	ґензура	ґилькотіти
ґабзувати	ґаздування	ґанч	ґеґати	ґер	ґирґачка
ґаблі	ґаздувати	ґанчувати	ґеґацки	ґерґавка	ґирд
ґав'ячий	ґаздусьо	ґаня	ґе-ґе-ґе	ґерґелиця	ґирланка
ґава	ґайда	ґара	ґеґекати	ґерґелі	ґирлиґа
ґавеґа	ґайдарь	ґарґала	ґедз	ґерґера	ґирувати
ґавеня	ґайдиця	ґарґало	ґедзатися	ґерґетати	ґіб
ґавзун	ґайдувати	ґарґара	ґедзел	ґерґетня	ґівґач
ґавити	ґала!	ґарґачки	ґедзень	ґерґецки	ґіпс
ґавра	ґалаґан	ґард	ґедзик	ґерґечник	ґіргі
ґаврати	ґаламаґати	ґардувати	ґедзилля	ґерґотання	ґіргожник
ґаґати	ґаланки	ґарита	ґедзкатися	ґерґотати	ґіцкатися
ґаґотати	ґаланці	ґарлина	ґедзло	ґердан	ґлег'
ґаджала	ґалда	ґарнаґа	ґедзунок	ґереґа	ґлегати
ґаджалаґати	ґалера	ґарований	ґедкати	ґерлак	ґледжити
ґаджеґло	ґалиця	ґарувати	ґедло	ґерлянка	ґлей
ґадзуля	ґалунок	ґахуватися	ґезунд	ґерувати	ґлейт
ґазда	ґальон	ґацик	ґел!	ґецатися	ґловень
ґаздинечка	ґальонка	ґвалт	ґелґати	ґзимс	ґлузи
ґаздинити	ґалюґа	ґвалтівне	ґелевач	ґзитися	ґлузувати
ґаздинька	ґаляра	ґвалтівний	ґелево	ґзівка	ґльоґ'
ґаздиня	ґамнути	ґвалтувати	ґелета	ґзунс	ґльоґати
ґаздівка	ґандж	ґвер	ґелетя	ґивт	ґлюч
ґаздівний	ґанджа	ґвинт	ґелка	ґивтати	ґля
ґаздівство	ґанджовитий	ґвир	ґелкотати	ґивтнути	ґляґ'
ґаздівський	ґанджули	ґевґати	ґельґів	ґигнути	ґляґанець
ґаздовитий	ґандзолля	ґеґавка	ґелюх	ґила	ґляґаний

глягати	ґонт	ґотур	ґринджоли	ґрунтик	ґузелець
глягушки	ґонталь	ґохнути	ґринджолята	ґрунтівка	ґузий
глямати	ґонтарь	ґрайцарь	ґрис	ґрунтовий	ґузулька
ґнип	ґонтина	ґрамузляти	ґривджати	ґрунтовище	ґузуля
ґніт	ґонтовий	ґранат	ґрона	ґрунтовний	ґулати
ґноття	ґонтя	ґранатовий	ґрос	ґрунтувати	ґулий
ґовда	ґонтяниця	ґраса	ґрузло	ґрунь	ґулька
ґоґа	ґорголя	ґрасувати	ґрулина	ґрявчати	ґуля
ґогози	ґорголястий	ґрата	ґрулисько	ґрянчати	ґунадза
ґогозник	ґорсет	ґратчастий	ґрульовина	ґуглюватий	ґуральня
ґодло	ґоспода	ґратя	ґруля	ґугля	ґургуля
ґой	ґосподарити	ґрацювати	ґруляник	ґуголька	ґургуля
ґолдувати	ґосподарів	ґреґорний	ґрулянка	ґуджулай	ґуцьок
ґолка	ґосподарка	ґрейцар	ґрундаль	ґудз	ґуш
ґондзоль	ґосподарський	ґреци	ґрундзьо- ваний	ґудзола	ґушуватий
ґондзоляк	ґосподарь	ґрече	ґрундзювати	ґудзь-ґудзь!	
ґондзоляка	ґосподинин	ґречний	ґрунт	ґудзюсь-на!	
ґондзолячка	ґосподиня	ґречність	ґрунталя	ґуз	
ґонот	ґотка	ґречно		ґузва	

*Під цей речитатив **ТИ** і **Я** запитують зал.*

Читають на два голоси...

ТИ. Подивіться на ці літери. Ви впізнаєте хоча б одне поняття, яке вони означали? Пішли слова — і зникли поняття. Назавжди, безповоротно, трагічно! Що від них залишилося? (*Запитання в зал.*)

Піднімаються глядачі і називають декілька слів із літерою Г, які збереглися в розмовній українській мові...

МІНЬ. Так, «забанити», «ґрати» — вона пояснила ще два слова, загалом десять. Залишилося лише два запитання.

ЦИНЬ. Так, 12. Колеги, ми повинні зберегти чистоту експерименту.

ЯНЬ. Що для вашого народу мова?

ІНЬ. Чим для вашого народу БУЛА мова?

Я. Мову не можна пояснити через поняття іншої мови. Сказати — Языкь, рѣчь — недостатньо... Всі мови слов'янського люду, всі знаєте, а своєї дасть — Біг... Умер козак, умер козак і козацька мова... Квітка первий довів українців до сліз мовою українською... Шевченко, воздвигши з упадку голосну мову українську, назнаменав широкі ґраниці нашому духу народньому... Мова мовиться, а хліб їсться. Випив чарку й мова найшлася. За вовка мовка, а вовк у хату.

ТИ. Дійсно, ми перевіряли. Варто вимовити слово — і означуване ним стає матеріальним. Як вовк, як сіроманці...

Я. У нашій мові є все, чим живе наш народ: хата, ґанок, калина, душа, мама, сонях, мальви, васільки, немовля — воно ще не знає мови, не мовля, але я його навчу!

ТИ. Хліб, воли, земля, зірки, вітер, козак, вороги, пустош, завірюха...

Я. Хто ми були без мови?

ТИ. Ким ми станемо без мови?

Я. Ти пригадуєш?

Нас немає іще

Поле спить у хвилястих травах

Ми танцюємо під дощем

І нами ніхто не править

Ні мови у нас, ні ймення

Нас мало — жменька!

З-поміж інших земля

Нас іще не виділя

Наше волосся вбирає жито

Вчить нас хлібом єдиним жити

Наші очі вбирають небо

Незрозуміла якась потреба!

А гукання вбирає меди!

І здавалось, так буде завжди

Та зажди!

Прийшли навали

Нашу землю назвали,

Як відбирали.

З-за гори стріла нам імення дала,

Як життя відтяла.

Серед пожеж і крові

Вчили нас мові

Ятагани здорові.

Ставили нас на коліна

Та ми уже Україна!

Язык виривали чужинці

Та ми уже — Українці!

Не в замусолених сховах

Не у занедбаних схронах

Нас вже ніхто не вловить!

На гострому лезі — **МОВА!**

Затемнення.

КАРТИНА 5 ВТЕЧА

МІНЬ. Почекайте, є ще одне запитання...

ЯНЬ (*виривається вперед*). Що таке «коти»?
Перше слово, яке ви назвали, коли прокинулися?

*Я і ТИ переглядаються, сміються,
співають котка, показують на екрані міні
тварин, імітуючи дитячу гру в театр тіней.*

ГРІНЧЕНКО (*тільки голос*). *«Прошу приїхати
якомога швидше. Я не можу далі так жити. Я
не можу їсти, не можу писати, не можу хо-
дити, не можу спати. Ледві я сяду їсти, а вже
двоє хвостатих бісенят здираються мені на
плечі і вихоплює в мене з рота те, що я туди
кладу... Нагодувавши! Як неначе вони коли
наїдаються! Вони їдять уранці, вдень, увечері,
вночі хліб, франзолі, борщ, м'ясо, чоботи і фі-
лологічні розвідки професора Богородицького,
вихоплюючи їх у мене з рук. Вони кидаються
на полиці з книжками, деруться на їх і... і я
божеволію...*

*Я не можу так жити! Я прошу приїхати
і щось із їми зробити, бо... О Щастя! Зараз
прийшла півчанська Мар'я і забрала біленьке
кошеня. Можеш зараз не приїздити: з самим
сіреньким я якось уже впораюсь, а надто, що
воно виявляє велику нахильність до абстрак-
ції, то певне його захоплюють наукові студії
на полицях з книжками».*

ІНЬ. Перемотайте плівку, зосередимося на
найголовнішому. КОТИ! У нас є мільйон зобра-
жень цих тварин. Ми накопичили цього інформа-
ційного сміття гори.

ЯНЬ. Не виключаю, колеги, що саме вони ак-
тивували вибух... вони скрізь...

*На екрані з'являється потік
із фотографій котів...*

Я (*губи на бокових екранах говорять текст*).
Коти... ну, це такі маленькі, пухнасті створіння.
Вони зігривали людей, давали їм можливість смі-
ятися, плекати якісь теплі людські почуття... ці
бісики дійсно могли підірвати весь інформацій-
ний світ...

СІРОМЕНЦІ *схилиються над сувоєм із дівчиною,
з нього починає вимотуватися червона стрічка,
вона стає все довшою і довшою... тоненькою
цівкою стікає в зал, потім з'являється на екрані.
Звучить голос Я.*

Я. Я, я — остання, остання літера словника.
Після мене лише мовчання, м'який знак забуття.
Я чіпляюся за передостанні і майже втрачені
значення, за рятівне коло Ю, приторочене до па-
тичка серед потопу, за хвостик Ща, невже щастя —
це дикий і порожній звук, і Ща мене не врятує.

ЕКРАН. *Зображення двох тіней Я і ТИ.
Вони пробираються
по уявному карнизу, біжать...*

Виноград на стінах
Для лисиць і коханців,
Для людей, що в стіні впиваються пальцями
Смокчуть, смокчуть, смокчуть
Звивними пальцями
Зливними танцями
Губи і пальці мої стечуть
Ртуть у тобі,
А в мені — правда!
Рухатись треба плавно, плавно, плавно
Униз! Обережно, униз не дивись!
Йдем до ягідки, до виноградинки
Допоки же не стерпла
Тепла, тепла, тепла
Виноградинка під лівим плечем
Ми встигнемо ще,
Ще встигнемо!

*Екран розділяє червона стрічка.
СІРОМЕНЦІ (голосу).*

ІНЬ. Зупиніть їх, професоре!

МІНЬ. Тихіше, вона тут. Дякувати богу, вона
повернулася!

ЮАНЬ. Сподіваюся, що вона зможе цілком при-
датися до праці в якійсь лінгвістичній компанії...

МІНЬ. Пропоную запровадити експери-
мент і захворювання під кодовою назвою СИНД-
РОМ ГРІНЧЕНКА.

ІНЬ. Певна річ, метре, певна річ. Дівчину спо-
кійно можна прилаштувати в одну з лабораторій.

ЦИНЬ. Вона стане цілком добропорядною
громадянкою.

МІНЬ. Добропорядною, кажете... Можливо,
колего, можливо...

Затемнення.

ЯНЬ І МІНЬ *стоять на авансцені самі.*

ЯНЬ. Професоре, я довго хотів вам запропону-
вати зняти ці кляті трансмітери. (*Торкається свого
нагрудника.*)

МІНЬ. Ви просто читаете мої думки. Звичайно,
в непрямому сенсі читаете, мій юний друже!
(*Знімає нагрудник.*)

ЯНЬ. Доступ до інформації, ми знову одержи-
мо вільний доступ до інформації.

МІНЬ. Сподіваюся, це допоможе справі!

КІНЕЦЬ ВИСТАВИ